

Полчанов А.Ю., к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Житомирський державний технологічний університет

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВИ

Полчанов А.Ю. Система показників оцінки фінансового потенціалу держави. Статтю присвячено актуальним питанням розкриття економічного змісту та можливостей використання показників оцінки фінансового потенціалу держави. Актуальність теми визначається необхідністю удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення управління фінансовим потенціалом держави. Результати критичного аналізу публікацій з обраної тематики дали змогу розмежувати показники оцінки фінансового потенціалу за двома групами: показниками стану та показниками ефективності використання. Визначено, що фінансовий потенціал держави оцінюють на основі загального обсягу ВВП як суму фінансового потенціалу його складників, а також як добуток певних фінансових ресурсів на коригуючі коефіцієнти. Сформовано систему показників для оцінки стану та ефективності використання фінансового потенціалу держави у розрізі його складників. Не залишилася поза увагою дослідження можливості використання індикаторів фінансової безпеки для оцінки фінансового потенціалу держави.

Ключові слова: показники оцінки, фінансова безпека, фінансові ресурси, фінансовий потенціал.

Полчанов А.Ю. Система показателей оценки финансового потенциала государства. Статья посвящена актуальным вопросам раскрытия экономического содержания и возможностей использования показателей оценки финансового потенциала государства. Актуальность темы определяется необходимостью совершенствования информационно-аналитического обеспечения управления финансовым потенциалом государства. Результаты критического анализа публикаций по выбранной тематике позволили разграничить показатели оценки финансового потенциала по двум группам: показателей состояния и показателей эффективности использования. Определено, что финансовый потенциал государства оценивают на основе общего объема ВВП как сумму финансового потенциала его составляющих, а также как произведение определенных финансовых ресурсов на корректирующие коэффициенты. Сформирована система показателей для оценки состояния и эффективности использования финансового потенциала государства в разрезе его составляющих. Не осталась без внимания исследования возможность использования индикаторов финансовой безопасности для оценки финансового потенциала государства.

Ключевые слова: показатели оценки, финансовая безопасность, финансовые ресурсы, финансовый потенциал.

Polchanov A.Yu. A system of indicators to measure financial potential of the country. This article is devoted to relevant issues of disclose the economic essence and opportunities of using the indicators to measure the financial potential of the country. The relevance of the topic depends on the need to improve information and analytical support of the management of country's financial potential. Results of the critical review of the publications in this field helped to delimit the indicators to measure the financial potential of the country in two groups: indicators of state and effectiveness indicators. Author has defined that financial potential of the country has been assessed on the base of total amount of GDP, sum of financial potential of its elements, and as product of certain types of financial recourses and correction coefficients. System of indicators to measure the state and effectiveness of financial potential of the country in the context of components has been formed in the paper. Possibility of using the indicator of financial security for the purpose of assessment country's financial potential has not been left without attention.

Key words: indicators of assessment; financial security; financial potential; financial recourses.

Постановка проблеми. Відновлення національної економіки від наслідків глобальних криз, структурних трансформацій, військових конфліктів є неможливим без ефективного управління фінансовим потенціалом держави, що виступає основою для розроблення комплексу заходів, спрямованих на досягнення довгострокових економічних цілей суспільства, таких як збільшення обсягів виробництва, підвищення продуктивності праці, зниження рівня безробіття. З огляду

на це, важливим є формування системи показників оцінки фінансового потенціалу держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки фінансового потенціалу держави знайшло відображення у роботах багатьох вітчизняних науковців, зокрема В.Г. Боронос [7], О.В. Портної [10], С.С. Шумської [12] та ін. Водночас різноманіття підходів до вирішення окресленого питання зумовило необхідність критичного перегляду відпо-

відних напрацювань та їх узагальнення для потреб практичної оцінки фінансового потенціалу України.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація наявних підходів до оцінки фінансового потенціалу держави та його складників, а також формування узагальненої системи показників такої оцінки як основи інформаційно-аналітичного забезпечення управління фінансовим потенціалом.

Виклад основних результатів. Для побудови такої системи показників необхідне дотримання певних вимог. На думку О.В. Портної [10, с. 322], такими є повнота (введення додаткових індикаторів не повинно змінювати результат оцінки фінансового потенціалу країни на відміну від виключення одного індикатора з обраної множини); мінімальність (оцінка фінансового потенціалу має здійснюватися з використанням мінімально необхідної кількості індикаторів); змістовність (кожен індикатор повинен відображати певну змістовну сторону фінансового потенціалу); вимірність (кожен індикатор повинен мати кількісну міру, що характеризує ступінь розвитку окремого аспекту сукупного фінансового потенціалу країни); системність (необхідність урахування усіх можливих взаємозв'язків і взаємозалежностей усіх складників фінансового потенціалу держави, його загальний обсяг та ВВП).

На нашу думку, до цього переліку можна додати такі вимоги, як порівнюваність (можливість зіставити індикатори різних країн за різні періоди для виявлення глобальних та регіональних тенденцій) та публічність (відкритий доступ до методик розрахунку індикаторів та їх значень для обмеження можливості маніпулювання показниками).

Аналіз публікацій щодо показників оцінки фінансового потенціалу держави [6–8; 10–12] дав змогу зробити висновок, що їх доцільно розмежувати на дві групи: показники стану фінансового потенціалу та показники ефективності використання фінансового потенціалу (рис. 1).

До першої групи доцільно включити показники, що використовуються дослідниками для визначення стану фінансового потенціалу держави. Для розкриття алгоритмів розрахунку наявні підходи було формалізовано у вигляді рівнянь:

1) відповідно до першого підходу фінансовий потенціал держави ($FP_{country}$) визначається як арифметична сума фінансових потенціалів його складників (як правило, використовується ресурсний підхід):

$$FP_{country} = FP_1 + FP_2 + \dots + FP_n, \quad (1)$$

де $FP_1 \dots FP_n$ – складники фінансового потенціалу.

Слід зазначити, що плуралізм думок щодо визначення складників фінансового потенціалу ускладнює можливість узагальнення показників оцінки фінансового потенціалу в межах цього підходу.

Абсолютна більшість дослідників до складу фінансового потенціалу держави включає фінансовий потенціал підприємств та фінансовий потенціал населення, однак методики розрахунку цих складників різняться;

2) згідно з другим підходом, фінансовий потенціал держави ($FP_{country}$) визначається як добуток певних фінансових ресурсів на коригуючі коефіцієнти:

$$FP_{country} = FR \cdot k_1 \cdot k_2 \cdot \dots \cdot k_n, \quad (2)$$

де FR – обсяг фінансових ресурсів, а $k_1, k_2 \dots k_n$ – відповідні коефіцієнти.

Рис. 1. Узагальнення підходів до визначення показників оцінки фінансового потенціалу держави

Наприклад, О.В. Белов пропонує так визначати фінансовий потенціал держави [6, с. 220]:

$$FP_{country} = FR_{state} \cdot k_{opportunity} \cdot k_{external}, \quad (3)$$

де FR_{state} – обсяг фінансових ресурсів країни, а $k_{opportunity}$ – коефіцієнт можливостей, що характеризує ступінь розвитку умов для реалізації фінансових ресурсів, $k_{external}$ – коефіцієнт залучення зовнішнього потенціалу для реалізації цілей країни.

Своєю чергою, Т.В. Клименко [8, с. 15] пропонує таку формулу:

$$FP_{country} = (MB + R_{non-bank}) \cdot (M + A), \quad (4)$$

де MB – грошова база, $R_{non-bank}$ – ресурси небанківських кредитно-фінансових установ, M – банківський мультиплікатор, A – коефіцієнт депозитно-кредитної активності кредитно-фінансових установ.

Тобто в межах цього підходу дослідники намагаються зіставити наявні фінансові ресурси держави з наявними можливостями для досягнення цілей фінансової політики;

3) третій підхід базується на ідеї, висвітленій у дисертації В.Г. Боронос, про те, що такий показник, як ВВП, «достатньо повною мірою міг би охарактеризувати фінансовий потенціал або принаймні його основну частину» [7, с. 207], що може бути представлений так:

$$FP_{country} = f(GDP), \quad (5)$$

де GDP – це валовий внутрішній продукт.

Окрім того, після вибору того чи іншого показника важливо вказувати джерело вхідних даних для

проведення розрахунків, що дасть змогу попередити можливі маніпуляції з інформацією.

Критично оцінивши наведені підходи, пропонуємо такі показники для оцінки стану фінансового потенціалу держави у розрізі складників та макроекономічної основи для його розвитку (рис. 2).

Щодо показників ефективності, то до цієї групи ми віднесли показники, що пропонуються академічним середовищем для аналізу результативності руху фінансових ресурсів в економічній системі.

На думку О.В. Портної [10, с. 322], такими індикаторами можуть бути співвідношення між фінансовим потенціалом та ВВП; співвідношення між фінансовим потенціалом та чисельністю населення; співвідношення між фінансовим потенціалом та чисельністю працюючого населення; динаміка вищезазначених показників.

Для оцінки рівня використання фінансового потенціалу В.Г. Боронос пропонує використати таку формулу [7, с. 207]:

$$R_{FP} = \frac{GDP_per_capita_t}{GDP_per_capita_n}, \quad (6)$$

де R_{FP} – рівень використання фінансового потенціалу, $GDP_per_capita_t$ – ВВП на душу населення в країні, що аналізується, $GDP_per_capita_n$ – ВВП на душу населення в країні, що найбільш близькі до країни, що аналізується, за соціально-економічними та географічними умовами.

Виходячи з розрахунків, зроблених автором, до таких країн було віднесено Росію, Угорщину та Польщу.

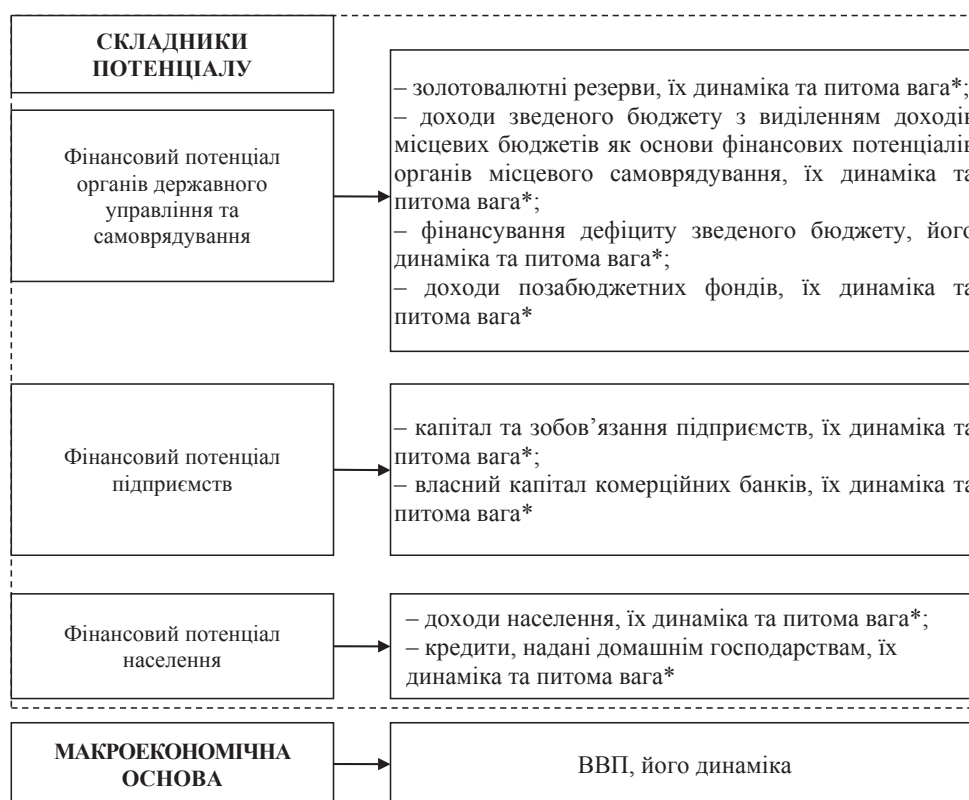

Рис. 2. Показники оцінки стану фінансового потенціалу держави

* Питома вага у фінансовому потенціалі держави відповідного складника

При цьому ефективним можна вважати використання фінансового потенціалу, якщо значення даного коефіцієнта є більшим за 1.

Оскільки офіційні дані щодо значень ВВП на душу населення не враховують тіньового сектору економіки, науковець обґрунтовує необхідність використання коригуючого коефіцієнта (обернено пропорційний до частки тіньової економіки у ВВП) на основі економетричних досліджень у цій галузі. Така ідея є досить перспективною, водночас якщо виходити з припущення про прямий лінійний зв'язок між рівнем використання фінансового потенціалу та значенням ВВП на душу населення, що враховує рівень тінізації економіки, то більш доцільним є такий підхід:

$$R_{FP} = \frac{GDP_per_capita_i \cdot (1 + k_i)}{GDP_per_capita_n \cdot (1 + k_n)}, \quad (7)$$

де k_i та k_n – частки тіньових економік у країні, що аналізується, та в середньому по групі країн-аналогів відповідно.

Існує думка [11, с. 196] про можливість використання для оцінки фінансового потенціалу держави показників, що використовуються для оцінки рівня економічної безпеки. Йдеться про Методичні рекомендації розрахунку рівня економічної безпеки України, розроблені Міністерством економічного розвитку і торгівлі [9], що нараховує значну кількість індикаторів, але які саме з них слід використовувати, залишається незрозумілим.

Виходячи з того, що фінансовий потенціал є базою для розроблення та реалізації фінансової політики, яка, своєю чергою, спрямована на захист національних інтересів у сфері фінансів, для оцінки фінансового потенціалу держави найбільш доцільним є використання тих показників, які стосуються оцінки рівня саме фінансової безпеки, оминаючи при цьому зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну, продовольчу та інші складники економічної безпеки.

Серед 32 індикаторів ми обрали ті, що дають можливість найбільш повно відобразити рівень

забезпеченості національної фінансової безпеки як одного із критеріїв ефективності використання фінансового потенціалу держави.

Використання шкали оцінювання розрахованих індикаторів фінансової безпеки дасть можливість порівняти фактичне значення кожного показника з оптимальним або критичним, і такий розрив можна використати як кількісну оцінку невикористаних можливостей (табл. 1).

У цілому для оцінки ефективності використання фінансового потенціалу держави запропоновано використати такі показники (рис. 3).

До показників було також включено ті, що характеризують доступ до фінансових ресурсів та насиченість ними економіки. На нашу думку, такими є:

1) рівень монетизації економіки (відношення грошового агрегату М3 до ВВП). За підрахунками аналітиків МВФ, у країнах із низьким та середнім рівнями доходу спостерігається суттєвий взаємозв'язок між насиченістю економіки грошима та економічним зростанням [4], водночас використання такого інструменту має узгоджуватися з успішністю реформ у фінансовому секторі та структурою виробництва [1; 5];

2) процентні ставки за кредитами, зниження яких може бути наслідком збільшення рівня монетизації економіки. Вартість залучення капіталу можна вважати однією з ключових кількісних характеристик фінансових можливостей економічних суб'єктів;

3) рівень кредитування економіки фінансовим сектором (відношення кредитів, виданих фінансовими інститутами, до ВВП), що, відповідно до досліджень, проведених на прикладі країн Центральної та Східної Європи [2; 3], може мати суттєвий вплив на зростання ключових макроекономічних показників.

Висновки. Наукові роботи з питань оцінки фінансового потенціалу характеризуються суттєвими розбіжностями викладених поглядів їх авторів у вирішенні зазначеної проблеми, а відсутність усталеного підходу ускладнює формування бази інформаційно-аналітичного забезпечення управління фінансовим потенціалом.

Таблиця 1

Оптимальні та критичні значення окремих індикаторів фінансової безпеки

№ з/п	Індикатор	Оптимальне значення	Критичне значення
1	відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, %	[-2;3]	$(-\infty; -6] \cup [10; +\infty)$
2	рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	28	$[0; 18] \cup [37; +\infty)$
3	відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %	20	$[60; +\infty)$
4	валові міжнародні резерви України, місяців імпорту	5	$[0; 1,5]$
5	рівень проникнення страхування (страхові премії до ВВП), %	8	$[0; 1]$
6	рівень капіталізації лістингових компаній, %ВВП	[70;90]	$[0; 15] \cup [150; +\infty)$
7	частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	2	$[7; +\infty)$
8	частка споживчих кредитів, наданих домогосподарствам, у загальній структурі кредитів, наданих резидентам	5	$[0; 1] \cup [21; +\infty)$

Джерело: побудовано на основі [9]

Рис. 3. Показники оцінки ефективності використання фінансового потенціалу держави

У статті було критично вивчено та визначено основні показники, необхідні для оцінки фінансового потенціалу, що були розмежовані у дві групи: показники оцінки стану та ефективності використання потенціалу, які в подальшому були деталізовані на рівні

кожного зі складників потенціалу. Це дало можливість сформулювати передумови для проведення кількісної оцінки фінансового потенціалу України та вдосконалення механізму управління фінансовим потенціалом, із цим і пов'язані подальші дослідження.

Список літератури:

1. Domashchenko D.V. Correlation between Economic Growth, Oil Prices and the Level of Monetization of Economy in Oil and Gas Exporting Countries: Challenges for Russia / D.V. Domashchenko // Economic and Social Changes: Facts, Trends, Forecast. – 2016. – №. 1. – С. 96–107 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://esc.vscce.ac.ru/article/1782/full?_lang=en.
2. Filip B.F. Economic growth and impact factors in countries of Central and Eastern Europe / B.F. Filip // Ecoforum Journal. – 2015. – Т. 4. – №. 2. – Р. 136–141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ecoforumjournal.ro/index.php/eco/article/view/199/124>.
3. Goliuk V. The impact of monetary and non-monetary factors on GDP dynamics of the Visegrád Group countries / V. Goliuk // World Scientific News. – 2016. – Т. 57. – С. 267–281 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://psjd.icm.edu.pl/psjd/element/bwmeta1.element.psjd-f5941571-6429-4fb4-9350-eae25f9fe83a/c/WSN_57_2016_267-281.pdf.
4. Kinoshita M.N. Monetization in Low-and Middle-Income Countries / M.N. Kinoshita, M.C. McLoughlin // International Monetary Fund [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/Monetization-in-Low-and-Middle-Income-Countries-26010>.
5. VoxCheck Николая Азарова. Имеет ли смысл предложение бывшего премьера увеличить предложение денег [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://voxyukraine.org/2016/08/30/voxccheck-mykoly-azarova-emituy-ce-ru/>.
6. Белов О.В. Фінансовий потенціал економічних систем: аналіз підходів до його оцінки / О.В. Белов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://elibrary.ru/download/elibrary_25488896_96449715.pdf.
7. Борнонос В.Г. Фінансовий потенціал території у державній фінансовій політиці: методологія і практика управління : дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.08 / В.Г. Борнонос ; ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми, 2012. – 449 с.

8. Клименко Т.В. Підвищення ефективності формування фінансового потенціалу регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.10.01 / Т.В. Клименко ; Ін-т економіко-правових досліджень НАН України. – Донецьк, 2003. – 21 с.
9. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Президента України № 1277 від 29.10.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html.
10. Портна О.В. Індикатори сукупного фінансового потенціалу України / О.В. Портна // Бізнес Інформ. – 2015. – № 9. – С. 320–324.
11. Трусова Н.В. Методологічні засади оцінювання фінансового потенціалу підприємств сільського господарства / Н.В. Трусова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки. – 2014. – Вип. 7 (3). – С. 193–197.
12. Шумська С.С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки / С.С. Шумська // Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 55–64.

УДК. 336.77:631.11

Сороківська З.К., к.е.н,
доцент кафедри банківської справи
Тернопільський національний економічний університет

Метлушко О.В., к.е.н,
доцент кафедри банківської справи
Тернопільський національний економічний університет

СУЧАСНІ ВЕКТОРИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Сороківська З.К., Метлушко О.В. Сучасні вектори банківського кредитування агропромислового комплексу. У статті висвітлено особливості кредитування банківськими установами аграрних виробників. Проаналізовано сучасні тенденції, які мають місце в забезпеченні аграрних виробників кредитними ресурсами. Визначено загальні риси кредитних продуктів у цій галузі. Розкрито основні фактори, що гальмують подальший розвиток кредитних взаємовідносин між баками та аграрними виробниками. Запропоновано шляхи активізації кредитування банками агропромислового комплексу.

Ключові слова: аграрні виробники, кредитні ресурси, банківські установи, банківське кредитування, відсоткові ставки.

Сороковская З.К., Метлушко О.В. Современные векторы банковского кредитования агропромышленного комплекса. В статье освещены особенности кредитования банковскими учреждениями аграрных производителей. Проанализированы современные тенденции, которые имеют место в обеспечении аграрных производителей кредитными ресурсами. Определены общие черты кредитных продуктов в данной области. Раскрыты основные факторы, тормозящие дальнейшее развитие кредитных взаимоотношений между баками и аграрными производителями. Предложены пути активизации кредитования банками агропромышленного комплекса.

Ключевые слова: аграрные производители, кредитные ресурсы, банковские учреждения, банковское кредитование, процентные ставки.

Sorokivska Z.K., Metlushko O.V. Modern vectors of bank lending to the agro-industrial complex. The article highlights the features of lending to banking institutions of agricultural producers. The modern tendencies, which take place in providing of agricultural producers with credit resources, are analyzed. The general features of credit products in this field are determined. The main factors hindering further development of credit relations between banks and agrarian producers are revealed. The ways of activation of lending to banks of agro-industrial complex are offered.

Key words: agricultural producers, credit resources, banking institutions, bank lending, interest rates.

Постановка проблеми. Агропромисловий комплекс у сучасних умовах є одним із найбільш перспективних секторів української економіки, і потрібно лише створити відповідні умови для його розвитку. Потенціал аграрного ринку оцінюється в десятках

мільярдів доларів. Для подальшого стимулювання економічного зростання в Україні необхідно відійти від сировинного типу економіки і максимально забезпечувати створення доданої вартості в країні. Саме високу додану вартість і має аграрний ринок. Разом